

คติความเชื่อและบทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

Beliefs and Roles of the Thao Vessuvan at Wat Pho Yai Phanom Sarakham District

Chachoengsao Province

กิตติวดี ชาญประโคน¹

Kitiyawadee Chanprakhone

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาคติความเชื่อและบทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่ ตำบลเมืองเก่า อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่าวัดโพธิ์ใหญ่เป็นวัดที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนชาวลาวพวน ที่วัดนี้มีรูปเคารพ ท้าวเวสสุวรรณขนาดใหญ่ มีอายุ 123 ปี สร้างจากความเชื่อว่าท้าวเวสสุวรรณสามารถคุ้มครองป้องกันอันตราย จากภูติผีได้ รูปเคารพนี้เดิมที่ตั้งอยู่ที่ป่าช้าหลังวัดโพธิ์ใหญ่ ทำให้คนในชุมชนรู้จักท้าวเวสสุวรรณในฐานะผู้ ปรานี ต่อมามีการปรับปรุงการใช้พื้นที่ ได้เชิญรูปเคารพนี้มาประดิษฐานไว้ที่วิหารภายในวัด เป็นผลให้คติ ความเชื่อเกี่ยวกับฐานะและบทบาทของท้าวเวสสุวรรณปรับเปลี่ยนเพิ่มไปจากเดิม คือส่วนใหญ่มาจากการบูชา ด้วยความต้องการอยู่รอดปลอดภัย อยู่ดีมีสุขในการดำรงชีวิต ทางวัดอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่มา สักการบูชา โดยจัดสิ่งของสักการบูชาท้าวเวสสุวรรณไว้ให้ ประกอบด้วยดอกกุหลาบสีแดง พวงมาลัย ผ้าสีแดง และพานบายศรี นอกจากนี้ทางวัดยังได้สร้างวัตถุมงคลเป็นรูปหล่อลอยองค์ขนาดเล็กและผ้ายันต์รูปท้าว เวสสุวรรณจากคติความเชื่อในการคุ้มครองรักษาความปลอดภัยให้แก่ผู้นับถือ นับว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการ ติดต่อสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นใจและใกล้ชิดกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คติ ความเชื่อท้าวเวสสุวรรณที่เปลี่ยนไปนี้เป็นผลให้ในแต่ละวันมีผู้มาสักการบูชาท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่เป็น จำนวนมาก เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วัดโพธิ์ใหญ่สามารถพัฒนาวัดได้มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : คติความเชื่อ, ท้าวเวสสุวรรณ, วัดโพธิ์ใหญ่

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

E-mail : kiti.chan03@gmail.com

* Manuscript received January 9, 2021; revised March 15, 2021 and accepted April 21, 2021

Abstract

This article aims to study about beliefs and roles of the Thao Vessuvan at Wat Pho Yai Phanom Sarakham District, Chachoengsao Province. The data was collected from documents, observations and interviews. The study found that Wat Pho Yai is a buddhist temple located in the Lao Phuan community area in Muang Kao sub-district, Phanom Sarakham District, Chachoengsao Province. On the belief that the Thao Vessuvan can protect the dangers from ghost, a large image of Thao Vessuvan aged 123 years, was originally located in the cemetery behind this temple. As a result, the community recognizes the Thao Vessuvan as a ghost buster. Later, there was the improvement in the use of the temple area, the Thao Vessuvan image was brought to be enshrined in the sanctuary inside the temple. As a result, the belief about the status and roles of the Thao Vessuvan have changed. Most come to worship with the need for safe survival, well being in life. The temple is convenient for worshippers by arranging items consisting of red roses, garland, red fabric and Phan-baisri. In addition, the temple has built sacred objects as small casted sculpture floating in standing and Thao Vessuvan talisman. It is another form of human-related connection with the sacred. It makes the person feeling confident and close to the sacred. The result of belief changing in the Thao Vessuvan is that each day there are many visitors to worship the Thao Vessuvan at Wat Pho Yai. It is one of the factors that make Wat Pho Yai even more developed.

Keywords: Beliefs, Thao Vessuvan, Wat Pho Yai

บทนำ

สังคมไทยรับเอาความเชื่อทั้งในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนาหลอมรวมกันเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เพื่อให้เกิดคุณค่าและความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในแต่ละยุคสมัย การนับถือเทพเป็นคติความเชื่ออย่างหนึ่งที่สืบสานต่อ ๆ กันมาในสังคมไทยเป็นเวลาหลายร้อยปี ท้าวเวสสุวรรณเป็นนามของเทพองค์หนึ่งที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยรู้จักกันดี ทั้งคุ้นหูกับนามและคุ้นตากับรูปยักษ์ยืนถือกระบอง รวมถึงมีความศรัทธาเชื่อว่าอำนาจของท้าวเวสสุวรรณสามารถคุ้มครองให้ปลอดภัยจากภูตผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายได้ จากอดีตที่ผ่านมาคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณมีบทบาทและความสำคัญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตผู้คนในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในสังคมไทยตั้งแต่สมัยก่อนราชอาณาจักรไทยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มี 3 ฐานะ คือ 1. บทบาทหน้าที่ในฐานะโลกบาล ทำหน้าที่ปกป้อง คุ้มครองดูแลสวรรค์และโลกมนุษย์ 2. บทบาทหน้าที่ในฐานะผู้พิทักษ์พุทธศาสนาและพุทธสถาน 3. บทบาทหน้าที่ในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่ง เป็นเจ้าแห่งทรัพย์ และเป็นผู้ประทานทรัพย์สมบัติและโชคลาภ (กิตยวดี ชาญประโคน, 2560, หน้า 222-223)

ในปัจจุบันคติความเชื่อและการนับถือท้าวเวสสุวรรณยังคงแพร่หลายทั้งในฐานะโลกบาลผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถาน และเทพแห่งความมั่งคั่ง ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ จำนวนมากในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมจะมีคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณเกี่ยวเนื่องด้วย ที่เห็นได้ชัดคือมีการสร้างรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณสำหรับเคารพบูชาและเป็นเครื่องรางของขลังพกติดตัวในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ทั้งผ้ายันต์ เหรียญ และรูปหล่อลอยองค์ โดยมีคติการสร้างและรูปแบบตลอดจนวัสดุในการสร้างที่แตกต่างกันไป คติความเชื่อนี้นับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อย่างหนึ่ง ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตทั้ง 5 ด้านของกรมศิลปากร ซึ่งประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านศิลปะ ด้านการดำรงชีพ ด้านภาษา และด้านศาสนา (กรมศิลปากร, 2543, หน้า 25) กล่าวคือสังคมไทยมีความเชื่อมโยงกับศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อเรื่องท้าวเวสสุวรรณเข้ามาเกี่ยวข้อง ความเชื่อนี้เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการสร้างรูปเคารพ และสอดคล้องอยู่ในการดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ส่วนด้านของภาษาที่เข้ามามีความเกี่ยวข้องกับการนับถือท้าวเวสสุวรรณนั้น จะพบอยู่ในขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น บทสวดหรือบทบูชาที่กล่าวถึงท้าวเวสสุวรรณโดยตรง หรือบทอัญเชิญมาในฐานะผู้ป้องกันสิ่งชั่วร้ายและคุ้มครองให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความต้องการที่มนุษย์หวังได้รับจากสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่ตนเชื่อและนับถือ

เนื่องจากการนับถือท้าวเวสสุวรรณเป็นคติการนับถือที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อในพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นแหล่งสำคัญที่ปรากฏหลักฐานเชิงประจักษ์ทางวัตถุ รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณ วัดโพธิ์ใหญ่ อำเภอนมสามัคคี จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นอีกวัดหนึ่งที่มีหลักฐานดังกล่าวปรากฏอยู่ กล่าวคือมีทั้งรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยเจ้าอาวาสปัจจุบันและรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณขนาดใหญ่ซึ่งมีอายุมากกว่า 100 ปี มีการจัดพิธีไหว้ครูประจำปีในทุกเดือนเมษายน โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณรวมอยู่ด้วย รูปเคารพท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่นี้เป็นที่เคารพศรัทธาของผู้คนทั้งในและนอกพื้นที่ มีผู้มาสักการะบูชาเป็นจำนวนมาก มีการบอกเล่าต่อ ๆ กันไปจากปากต่อปากถึงความศักดิ์สิทธิ์ของท้าวเวสสุวรรณที่วัดนี้ แสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อในท้าวเวสสุวรรณนั้นเป็นสิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการทางใจของผู้คน ที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบัน จากคำบอกเล่าของท่านเจ้าอาวาส เดิมทีนั้นท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่เป็นที่รู้จักกันเพียงคนในพื้นที่ มีผู้มาสักการะบูชาเพียงวันละ 5-10 คน ปัจจุบันมีผู้คนมาสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณที่วัดนี้วันละไม่ต่ำกว่า 50 คน เฉลี่ยแล้วประมาณเดือนละ 2,500-3,000 คน ส่วนใหญ่เป็นคนนอกพื้นที่ และมาสักการะบูชาเพื่อขอให้ได้รับสิ่งที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตในสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน

ความเป็นมา ฐานะ และบทบาทของท้าวเวสสุวรรณ

เมื่อศึกษาถึงความเป็นมา ฐานะและบทบาทของท้าวเวสสุวรรณทั้งในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาพุทธพบว่า ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ท้าวเวสสุวรรณมีนามว่ากุมเวร เป็นเทพที่มีความสำคัญมากองค์หนึ่ง ตามคัมภีร์รามายณะกล่าวว่า พระกุมเวรสืบเชื้อสายจากฤๅษีปุลสตยะ(Pulastya) โอรสของพระประชาบดี

ความเป็นเทพของพระกุเวรเป็นผลที่เกิดจากคุณความดีที่ได้กระทำ จากการที่พระกุเวรมีความประพฤติก่อการปฏิบัติหน้าที่ดีงาม อีกทั้งได้บำเพ็ญพรตอย่างเคร่งครัด เริ่มด้วยการอดอาหารดื่มแต่น้ำอย่างเดียว จากนั้นงดการดื่มน้ำมีแต่อากาศอย่างเดียว บำเพ็ญพรตอย่างนี้เป็นเวลาถึง 1,000 ปี จึงทำให้ได้รับพรจากพระพรหมให้เป็นเทพแห่งความมั่งคั่ง เป็นเจ้าของทรัพย์ทั้งมวล มีความเป็นอมตะ และเป็นหนึ่งในโลกบาลทั้งสี่ซึ่งประกอบด้วย พระอินทร์ พระยม พระวรุณ และพระกุเวร มีอำนาจเดชานุภาพเหนือสรรพสัตว์ ทำหน้าที่ปกป้องดูแลพิทักษ์รักษาจักรวาลและโลกประจำทิศเหนือ ดำรงฐานะเป็นราชาของพวกอมมนุษย์ต่าง ๆ เช่น ยักษ์ รากษส กิณร คนธรรพ์ เป็นต้น ซึ่งฐานะของพระกุเวรนี้มีกล่าวไว้ในคัมภีร์คิเวปุราณะคล้าย ๆ กันว่า จากการที่พระกุเวรได้บำเพ็ญพรตถวายพระศิวะเป็นเวลานานถึงสองแสนปี ทำให้ได้รับพรจากพระศิวะให้เป็นราชาแห่งยักษ์ กิณร และเป็นเจ้าแห่งทรัพย์สมบัติทั้งปวง ได้รับการเคารพยกย่องว่าเป็นเทพผู้ประทานความมั่งคั่งและทรัพย์สมบัติให้แก่ผู้ปฏิบัติตนถูกต้องดีงาม และบำเพ็ญศาสนกิจเหมาะสม (อรรพณ กุหลาบรัตน์, 2531, หน้า 16-26) คติการนับถือพระกุเวรในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้ส่งถ้อยมายังศาสนาพุทธและศาสนาเชนซึ่งเกิดขึ้นภายหลัง ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยพระกุเวรได้รับการเคารพยกย่องและเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมมาแต่แรก

ในศาสนาพุทธท้าวเวสสุวรรณเป็นเทพด้วยอานุภาพของผลบุญที่กระทำไว้เมื่อครั้งมีชีวิตเป็นมนุษย์ (อุบัติเทพ) ได้เป็นท้าวจาคุมหาราชด้วยได้บำเพ็ญบุญกุศลไว้มาก ทาน ศีล ภาวนาเป็นอย่างมาก ในศาสนาพุทธกล่าวถึงความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณว่า ในอดีตชาติก่อนที่พระพุทธเจ้าสมณโคดมจะเสด็จมาเสวยพระชาติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะนั้น ท้าวเวสสุวรรณเกิดเป็นพราหมณ์ชื่อกุเวร เป็นเจ้าของโรงหีบอ้อยทำน้ำตาลถึง 7 โรง ตอนแรกได้บริจาคผลประโยชน์จากโรงทำน้ำตาล 1 โรง สำหรับทำทานแก่คนยากจนทั้งหลาย ต่อมากิจการดีขึ้นมากจึงได้ยกผลประโยชน์ทั้งหมดสร้างสาธารณะสถานและสร้างบุญกุศลด้วยการให้ทาน การรักษาศีลและภาวนาจนตลอดชีวิตสองพันปี (ตามอายุขัยของคนสมัยนั้น) ด้วยบุญกุศลที่ทำไว้นี้เมื่อสิ้นชีวิตได้อุบัติไปเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา มีนามกุเวรเทพบุตร ต่อมาได้รับเทวภิเษกให้เป็นท้าวเวสสุวรรณมหาราชปกครองสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา (พระสุตตันตปิฎกทีมนิกายปาฎิกวรรคเล่ม 3 ภาค 2, 2543, หน้า 151)

ในศาสนาพุทธท้าวเวสสุวรรณมีบทบาทหน้าที่ในฐานะโลกบาลและเทพแห่งความมั่งคั่งเช่นเดียวกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และยังมีบทบาทในฐานะเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถานอีกด้วย บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลนั้นแบ่งได้เป็นสองส่วนคือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์และส่วนที่เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์นั้นท้าวเวสสุวรรณมีหน้าที่ร่วมกับจตุโลกบาลองค์อื่น ๆ คอยปกป้องการรุกรานของศัตรูโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกอสูร โดยท้าวเวสสุวรรณทำหน้าที่อารักขาด้านทิศเหนือ นอกจากนี้ท้าวเวสสุวรรณยังมีหน้าที่เข้าร่วมประชุมในเทวสภาของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พร้อมทั้งอารักขาพระอินทร์ด้วย (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย พระสุตตันตปิฎก อรรถกถา ทีมนิกาย (สุมังคลวิลาสินี), 2543, หน้า 152) บทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่เกี่ยวกับมนุษย์คือการตรวจตราความเป็นไปในโลกมนุษย์ พร้อมทั้งบันทึกกรรมดีกรรมชั่วของมนุษย์ที่ทำไว้ เพื่อนำไปรายงานต่อที่ประชุมเทวสภา

บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โดยท้าวเวสสุวรรณจะออกตรวจตราเองในวันพระขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ ส่วนในวันอื่น ๆ ทรงมอบหมายให้โอรสและเสนาบดีเป็นผู้ช่วยตรวจตรา (พระสูตรและอรรถกถาแปล, 2544, หน้า 162)

ศาสนาพุทธได้นำเอาจุลโลกบาลมาเป็นผู้พิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาและพุทธสถาน ดังเห็นได้จากรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณปรากฏอยู่ในตำแหน่งทางเข้าของพุทธสถาน ทำหน้าที่คอยระวังคุ้มครองป้องกันภัยมิให้สิ่งชั่วร้ายผ่านเข้าไป นอกจากนี้ยังปรากฏนามท้าวเวสสุวรรณในพุทธประวัติหลายตอนคอยช่วยเหลือพระพุทธเจ้าและพุทธบริษัท ในพุทธศาสนamahayana ท้าวเวสสุวรรณนอกจากจะเป็นโลกบาลประจำทิศเหนือแล้วยังมีหน้าที่เป็นธรรมบาลและอัครมเหศวร ธรรมบาลมีหน้าที่ป้องกันพระพุทธศาสนาและปราบปรามปีศาจและยักษ์มารที่เป็นศัตรูต่อพระพุทธศาสนา ส่วนอัครมเหศวรเป็นกลุ่มเทพผู้มีหน้าที่ปราบภูตผีต่าง ๆ (ผาสุхинทรารุณ, 2543, หน้า 89-92) ส่วนบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่งนั้นในศาสนาพุทธมหายานมีนามว่าเทพขัมภล เป็นเจ้าแห่งทรัพย์และเป็นผู้ประทานทรัพย์สมบัติและโชคลาภให้แก่ผู้ที่นับถือพระองค์

คติความเชื่อและบทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่

1. ความเป็นมาของวัดโพธิ์ใหญ่และชุมชนลาวพวนที่วัดโพธิ์ใหญ่

วัดโพธิ์ใหญ่ ตั้งอยู่เลขที่ 61 หมู่ 4 ตำบลเมืองเก่า อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างปี พ.ศ. 2535 และเป็นวัดดีเด่น พ.ศ. 2536 ที่ได้ชื่อว่าวัดโพธิ์ใหญ่ เนื่องจากที่วัดมีต้นโพธิ์ใหญ่มาก ไม่ทราบแน่ชัดว่ามีอายุเท่าไร ต้นโพธิ์นี้มีอยู่ก่อนที่มีการสร้างวัด จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่เป็นชาวลาวพวนที่อพยพมาจากเมืองเชียงขวางและทุ่งไหหินในประเทศลาว ตั้งชื่อหมู่บ้านตามภูมิประเทศที่มีต้นโพธิ์ใหญ่ว่าหมู่บ้านโพธิ์ใหญ่และหมู่บ้านโพธิ์น้อย ไม่มีหลักฐานแน่นอนว่าวัดโพธิ์ใหญ่สร้างขึ้นเมื่อใด มีแต่เพียงคำบอกเล่าต่อ ๆ กันว่าเริ่มสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2350 โดยสร้างคู่กับวัดโพธิ์น้อย ห่างกันประมาณ 200 เมตร มีป่าช้าฝังศพและเผาศพที่ใช้ร่วมกัน ต่อมาวัดโพธิ์น้อยได้ร้างไป

ในการสร้างวัดนั้นแต่เดิมชาวลาวพวนที่อพยพเข้ามาใหม่มักนิยมสร้างวัดไว้ประจำตระกูล คนมีฐานะดีมักจะสร้างวัดแข่งกันเพื่อเป็นการป้องกันมิให้คนบุกรุกที่ดิน และใช้ลานวัดเป็นที่วิ่งเล่นของเด็กหลาน เมื่อจะออกไปประกอบอาชีพจะนำบุตรหลานมาฝากไว้ที่วัดเพื่อให้พระช่วยดูแล วัดโพธิ์ใหญ่แต่เดิมมีพื้นที่ประมาณ 4 ไร่ ไม่มีหลักฐานว่าใครยกที่ดินให้สร้างวัด และไม่ทราบว่าใครเป็นผู้ริเริ่มสร้างวัดโพธิ์ใหญ่ ปัจจุบันวัดมีเนื้อที่ 26 ไร่ 3 งาน มีการก่อสร้างถาวรวัตถุ พระพุทธรูป และรูปเคารพหลายอย่าง (พระครูมหาโพธิาภิบาล, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 กรกฎาคม 2563)

วัดโพธิ์ใหญ่เป็นวัดประจำหมู่บ้านชาวลาวพวนที่หมู่บ้านโพธิ์ใหญ่และหมู่บ้านโพธิ์น้อย การที่ผู้คนในพื้นที่บริเวณที่ตั้งวัดโพธิ์ใหญ่ส่วนใหญ่เป็นชาวลาวพวนนั้น คงสืบเนื่องมาจากสงครามครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าในปีพ.ศ. 2310 ทำให้พลเมืองล้มตาย ถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยที่พม่า และหลบหนีไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก พอถึงสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทำให้มีความต้องการพลเมือง

เป็นอย่างมาก เมื่อไทยยกกองทัพไปทำสงครามชนะอาณาจักรใกล้เคียงจึงได้กวาดต้อนผู้คนเป็นเชลยศึกกลับมาเป็นพลเมือง ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้มีการกวาดต้อนผู้คนชาติพันธุ์ลาวพวนมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อำเภอพนมสารคามหลายคราว

ครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรีช่วงปี พ.ศ. 2321-2322 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงโปรดให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์ยกทัพไปตีอาณาจักรล้านช้าง ได้เมืองเวียงจันทน์และหัวเมืองขึ้นมาเป็นของไทย เมื่อยกทัพกลับได้กวาดต้อน ทั้งเจ้านาย ไพร่พล และครอบครัวชาวลาตามหัวเมืองต่าง ๆ เข้ามาด้วย โดยบางส่วนให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอพนมสารคามและอำเภอสนามชัยเขต เมืองฉะเชิงเทรา การที่จัดให้เชลยศึกชาวลาไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินที่เมืองฉะเชิงเทราซึ่งเป็นหัวเมืองชั้นในนั้นเพื่อป้องกันมิให้หลบหนีกลับไปลาว เพราะอยู่ห่างไกลจากถิ่นอาศัยเดิมของชาวลาว อีกทั้งเมืองฉะเชิงเทราเป็นทางผ่านเข้าสู่ราชธานี เป็นเมืองหน้าด่าน ชาวลาวเหล่านี้จึงเสมือนด่านกั้นข้าศึกให้เข้าถึงเมืองหลวงได้ช้าลง ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) ในปี พ.ศ. 2335 เมืองพวนและเมืองแกลงซึ่งเป็นเมืองขึ้นของเวียงจันทน์ก่อการกบฏ เจ้านันทเสนแห่งเวียงจันทน์ทำการปราบปรามได้สำเร็จได้กวาดต้อนครอบครัวลาวเมืองพวนส่งมาเป็นบรรณาการแก่ไทย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอราชสาส์น อำเภอพนมสารคาม และอำเภอสนามชัยเขต เมืองฉะเชิงเทรา (อิงตะวัน แพลกอินทร์, 2560, หน้า 38-39)

ครั้งต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ในปีพ.ศ. 2369 เจ้านุวงศ์แห่งเวียงจันทน์เป็นกบฏ ไทยต้องยกทัพไปตีเวียงจันทน์ถึงสองครั้ง ในครั้งที่สองจึงสามารถจับเจ้านุวงศ์ได้ในปีพ.ศ. 2371 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโบายกวาดล้างเมืองเวียงจันทน์มิให้พื้นตัวก่อกบฏได้อีก และเป็นการป้องกันมิให้ไพร่พลลาวตกไปเป็นกำลังของฝ่ายญวน ดังนั้นหลังการปราบกบฏสำเร็จ ในการยกทัพกลับ พระยาราชสุภาวดี (สิงห์ สิงหเสนี) ได้ทำการกวาดต้อนชาวลาวพวนแถบเมืองเชียงขวางและลาวเวียงจากเมืองเวียงจันทน์ ตลอดจนชาวลาวจากหัวเมืองต่าง ๆ เข้ามายังเมืองไทยเป็นจำนวนมากจนเมืองเหล่านี้แทบจะร้างผู้คน ชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมานี้ถูกนำไปตั้งบ้านเรือนอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ทั้งในเขตหัวเมืองชั้นในและรอบ ๆ ด้านทิศตะวันออก ตั้งแต่ สระบุรี เมืองนครนายก เมืองกบินทร์บุรี เมืองปราจีนบุรี เมืองพนัสนิคม และเมืองฉะเชิงเทรา โดยเฉพาะที่เมืองฉะเชิงเทรา ทรงโปรดเกล้าให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอสนามชัยเขตและอำเภอพนมสารคาม (ปราณี วงษ์เทศ, 2543, หน้า 173) จากการบอกเล่าของคนลาวรุ่นเก่า ๆ ในเขตอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีพวกลาวพวนกลุ่มหนึ่งพร้อมด้วยลาวเวียงจันทน์ได้ถูกกำหนดให้ตั้งถิ่นฐานที่เมืองพนมสารคามที่อยู่ต่อเขตแดนจังหวัดปราจีนบุรี (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2543, หน้า 113) ในปีพ.ศ. 2378 ได้มีลาวเมืองพวนพากันอพยพหนีกองทัพญวนที่เข้ามาโจมตีและยึดเมืองพวน พวกลาวพวนเหล่านี้ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโบายให้คนอพยพชาติพันธุ์เดียวกันได้มาอยู่ร่วมกัน จึงทรงโปรดให้ชาวลาวพวนจากเมืองพวนกลุ่มนี้ไปตั้งหลักปักฐานที่เมืองฉะเชิงเทรา เพราะเป็นพื้นที่ที่มีชาวลาวพวนเก่าอพยพเข้ามาอยู่ก่อนแล้ว

พวกลาวที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองพนมสารคามดังกล่าวข้างต้น ยังมีใจผูกพันกับบ้านเมืองจึงได้นำเอาชื่อต่าง ๆ ที่บ้านของตนแต่เดิมที่เมืองลาวมาตั้งเป็นชื่อบ้าน วัด และสถานที่ในถิ่นที่อยู่ใหม่ พร้อมทั้งเอารูปแบบวัด พระสถูปเจดีย์แบบลาว และรูปแบบจิตรกรรมฝาผนังแบบที่เคยมีในถิ่นฐานเดิมมาสร้างด้วย (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2543, หน้า 113-114) ชาวลาวพวนได้มีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนานจนกลายเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวลาวพวน ซึ่งประเพณีเหล่านี้จะใช้พื้นที่ภายในวัดในการประกอบกิจกรรม วัดโพธิ์ใหญ่จึงเป็นวัดประจำชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวลาวพวนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่แต่เดิมนับถือผีบรรพบุรุษ ซึ่งต่อมาได้ผนวกเข้ากับการนับถือพระพุทธศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อที่ชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปีในช่วงสงกรานต์โดยใช้สถานที่วัดโพธิ์ใหญ่ คือพิธีสวดมนต์สู่เสื่อผืน พืชบังสุกุล พิธีไหว้ศาลเจ้าพ่อทองแดงที่อยู่บริเวณด้านหลังโบสถ์ (ซึ่งเทียบได้กับศาลปู่ตาของชุมชน) ท่านเจ้าอาวาสเล่าว่า ในพิธีไหว้ศาลเจ้าพ่อทองแดงนั้น แต่เดิมมีการเข้าทรงทุกครั้งต่อมาไม่มีการเข้าทรง นอกจากนี้ยังมีพิธีการสู่ข่าว สู่ขวัญของชาวลาวพวนด้วย แต่ปัจจุบันแทบจะไม่มีการทำกันแล้ว

2. รูปเคารพท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่

ที่วัดโพธิ์ใหญ่มีรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณขนาดใหญ่ในรูปแบบยักษ์ยืนถือกระบองยาว จำนวน 3 องค์ อยู่ที่วิหารข้างศาลาด้านในของวัด 1 องค์ สูงประมาณ 2 เมตร ถือกระบองในอิริยาบถยืนขาตรง สวมมงกุฎทรงหมอน้ายอดแหลม (ภาพที่ 1) และอยู่ที่ด้านข้างของซุ้มประตูทางเข้าวัด ด้านซ้าย 1 องค์ ด้านขวา 1 องค์ (ภาพที่ 2) รูปเคารพดังกล่าวมีคติการสร้างและรูปแบบ ดังนี้

2.1 คติการสร้างและรูปแบบรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณในวิหารวัดโพธิ์ใหญ่

ภาพที่ 1 รูปเคารพท้าวเวสสุวรรณในวิหาร

รูปเคารพท้าวเวสสุวรรณที่อยู่ในวิหารมีขนาดความสูงประมาณ 2 เมตร มีรูปแบบที่ต่างจากรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณที่พบในที่อื่น คือเป็นรูปแบบยักษ์ยืนถือกระบองยาว ในอิริยาบถยืนขาตรง(ส่วนใหญ่ที่พบยื่นย่อเข้า) พระครูมหาโพธิาภิบาล (บุญชอบ อิทธิวิโร) เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ใหญ่องค์ปัจจุบันซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นที่นี่และได้บรรยายตั้งแต่เป็นเณรให้สัมภาษณ์ว่าไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่ารูปเคารพนี้สร้างขึ้นเมื่อใด แต่จุดประสงค์ในการสร้างนั้นเล่ากันต่อ ๆ มาว่า ด้านหลังวัดโพธิ์ใหญ่ซึ่งห่างจากวัดโพธิ์น้อยประมาณ 200 เมตร เดิมทีเป็นป่าช้าที่ใช้ร่วมกันทั้งวัดโพธิ์ใหญ่และวัดโพธิ์น้อยกล่าวกันว่าผีคู่ ทำอย่างไรก็ปราบไม่ได้ เมื่อชาวบ้านเดินทางสัญจรผ่านไปมาจึงเกิดความกลัว เพื่อความสบายใจของชาวบ้าน ทางวัดจึงสร้างรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณขึ้นไว้ที่ป่าช้านี้ เมื่อสร้างเสร็จไม่ปรากฏว่ามีผีมารบกวนอีกเลยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เคารพกราบไหว้ท้าวเวสสุวรรณ ตามคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่เชื่อว่าท้าวเวสสุวรรณองค์นี้สร้างขึ้นไว้เพื่อกู้ครองชาวบ้านโพธิ์ใหญ่และโพธิ์น้อยให้ปลอดภัยจากภูตผีปีศาจและโรคภัยไข้เจ็บ ในการสร้างรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณองค์นี้ทางวัดปั้นขึ้นเองโดยใช้กระดาษข่อย คัมภีร์โบราณ ใบลานที่จารอักขระขอม ใบเทศน์เป็นภาษาขอม เผาบ้างไม่เผาบ้าง นำมาผสมกับปูนปั้นที่ผสมสีต่าง ๆ มีสีน้ำเงิน สีแดง สีเขียว สีเหลือง เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในรูปเคารพนั้น ซึ่งไม่แน่ใจว่าเป็นการสร้างตามกรรมวิธีที่มีในตำราสมุดข่อยโบราณของวัดโพธิ์ใหญ่ที่ตกทอดต่อกันมาหรือไม่ (พบว่ามีสมุดข่อยโบราณเป็นภาษาขอมจำนวนมากที่มีสภาพชำรุดไม่สมบูรณ์อยู่ในพิพิธภัณฑสถานของวัด)

เหตุที่สร้างรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณตั้งไว้ที่ป่าช้าเพื่อกำราบผิวนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าคงสืบเนื่องมาจากคติความเชื่อของคนลาวพวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่ ก่อนการถูกกวาดต้อนโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาในดินแดนไทย ลาวมีวัฒนธรรมหลวมร่วมกันอยู่แล้ว กล่าวคือมีลายลักษณ์หนังสือของตนเอง มีขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีของตัวเอง และนับถือศาสนาพุทธ สิ่งที่เป็นแกนกลางของระบบประเพณีและพิธีกรรมคือการนับถือพระพุทธศาสนาและการนับถือผี ซึ่งชาวลาวพวนจะนับถือผีบ้านที่เรียกผีปู่ตา ทำให้ชุมชนบ้านลาวทุกแห่งต้องมีศาลปู่ตาอยู่ภายในหรือใกล้หมู่บ้าน โดยมักเป็นบริเวณที่แยกจากเขตเรือนและมีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม การนับถือท้าวเวสสุวรรณในศาสนาพุทธนั้นรับความเชื่อมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีมาก่อนการเกิดพระพุทธศาสนา ซึ่งเชื่อว่าท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลเป็นเจ้าแห่งภูตผีและอมนุษย์ บรรดาภูตผีปีศาจและอมนุษย์ทั้งหลายย่อมเกรงกลัวราชาแห่งตน ดังนั้นเมื่อไม่สามารถปราบผีที่ป่าช้าหลังวัดนี้ได้ จึงได้เลือกที่จะจัดสร้างรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณขึ้นมาคุ้มครองป้องกันชาวบ้านให้ปลอดภัยจากภูตผีปีศาจ และเมื่อสร้างเสร็จแล้วนำรูปเคารพมาตั้งไว้ที่ป่าช้า ก็ปรากฏว่าไม่มีผีมารบกวนชาวบ้านอีกเลย ชาวบ้านจึงรู้จักท้าวเวสสุวรรณและเคารพบูชารูปเคารพนี้ในฐานะผู้ปราบผี

2.2 คติการสร้างและรูปแบบรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณที่ด้านข้างซุ้มประตูทางเข้าวัด

ภาพที่ 2 รูปเคารพท้าวเวสสุวรรณที่ด้านข้างซุ้มประตูทางเข้าวัด

สำหรับรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณ 2 องค์ ที่ด้านข้างซุ้มประตูทางเข้าวัดสร้างขึ้นในสมัยเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน คติในการสร้างนั้นเกิดจากความคิดส่วนตัวของท่านเจ้าอาวาสเองว่า มีผู้กล่าวถึงยักษ์วัดโพธิ์และยักษ์วัดแจ้ง ท่านคิดว่าที่วัดโพธิ์(วัดพระเชตุพนฯ) มียักษ์และวัดโพธิ์ใหญ่มีคำว่าวัดโพธิ์คล้ายกัน น่าจะมียักษ์เหมือนกัน ท่านจึงให้สร้างรูปเคารพเป็นรูปยักษ์ไว้ที่ทางเข้าวัด โดยให้ช่างฝีมือชาวบ้านใกล้วัดสร้างรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณและท้าวกุเรวเป็นปูนปั้นขนาดใหญ่ ส่วนรูปแบบนั้นให้ช่างคิดเอง ทำเอง ช่างได้ปั้นเป็นรูปแบบยักษ์ยืนย่อเข่า ถือกระบองยาว องค์ด้านซ้ายมีกายสีเขียว องค์ด้านขวามีกายสีแดง สวมมงกุฎทรงหม้อน้ำ ทรงเครื่องยักษ์ตามอย่างเครื่องแต่งกายของโจน ซึ่งตำแหน่งที่ประดิษฐานรูปเคารพที่ประตูทางเข้าวัดเช่นนี้ ตามคติความเชื่อท้าวเวสสุวรรณในพระพุทธศาสนา สื่อความหมายถึงบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเป็นผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถาน คอยคุ้มครองป้องกันมิให้สิ่งชั่วร้ายผ่านเข้าไปทำอันตรายต่อพุทธสถานและพุทธศาสนิกชน พบว่ารูปเคารพท้าวเวสสุวรรณที่ซุ้มประตูเข้าวัดนี้มีผู้ที่นำสิ่งของมาสักการบูชาบ้างตามศรัทธาความเชื่อ เช่น เครื่องดื่ม น้ำแดง แต่ไม่มากเท่ารูปเคารพที่อยู่ในวิหาร

3. คติความเชื่อและบทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่ในปัจจุบัน

คติความเชื่อท้าวเวสสุวรรณแต่เดิมของชาวบ้านที่เคารพกราบไหว้ในฐานะผู้ปราบผีนี้ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงสมัยเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ท่านได้ทำการบูรณะวัดและปรับปรุงพื้นที่โดยรอบของวัด และยกเลิกการใช้พื้นที่ป่าช้าเดิม ตอนแรกรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณยังคงตั้งอยู่ที่เดิมในเขตของป่าช้าเก่า ผู้คนซึ่งเคยไปกราบไหว้บูชาที่เริ่มลดน้อยลงจนแทบจะไม่มี ท่านเจ้าอาวาสจึงได้อัญเชิญรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณมาไว้ในพื้นที่ของวัด โดยสร้างวิหารสำหรับประดิษฐานรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณเพื่อให้ผู้คนได้มากราบไหว้กัน แต่ปรากฏว่า

ผู้คนที่มากราบไหว้บูชานั้นส่วนใหญ่เป็นคนนอกชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนมีจำนวนน้อยคือมีเพียงประมาณสี่สิบกว่าหลังคาเรือนเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่ค่อยพบว่ามีคนในชุมชนมากราบไหว้เหมือนที่ผ่านมา เมื่อได้มีการบูรณะพัฒนาวัดขึ้น มีการสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เพิ่มเติมขึ้นหลายอย่าง ทำให้วัดโพธิ์ใหญ่เป็นที่รู้จักของคนนอกพื้นที่มากขึ้นและมีผู้เดินทางมาสักการบูชาทั่วเวสสุวัณเพิ่มมากขึ้น มีข้อสังเกตว่าเดิมนั้นคติความเชื่อที่บูชาทั่วเวสสุวัณของคนในชุมชนละแวกนี้ส่วนใหญ่เป็นการบูชาในฐานะของเจ้าแห่งภูตผี จึงมีการสร้างรูปเคารพของท่านในฐานะนี้มาไว้ที่ป่าช้า แต่พอมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ประดิษฐานรูปเคารพจากบริเวณป่าช้ามาอยู่ที่วิหารภายในวัด คติความเชื่อและการสักการบูชาจึงได้เปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อถือแบบเดิมค่อย ๆ จางหายไป ผู้ที่มาสักการบูชาทั่วเวสสุวัณที่ประดิษฐานอยู่ในวิหารภายในวัด ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการสักการบูชาในลักษณะของการขอในสิ่งที่สามารถจัดอุปสรรคและปัญหาในการดำเนินชีวิตของตนในด้านต่าง ๆ ดังนั้นการสักการบูชารวมถึงการถวายของบูชาก็จะมีความแตกต่างหลากหลายกันไปตามความเชื่อของผู้ที่มากราบไหว้ ซึ่งท่านเจ้าอาวาสได้กล่าวถึงการบูชาทั่วเวสสุวัณว่า ตามที่รู้มาบูชาด้วยดอกกุหลาบสีแดง จำนวนก็ดอกก็เป็นไปตามความเชื่อที่มีการบอกเล่ากันมา ดังนั้นเวลาที่มีผู้มากราบไหว้ทั่วเวสสุวัณและถามถึงวิธีการบูชาทั่วเวสสุวัณ ท่านก็บอกว่าให้ไหว้ด้วยดอกกุหลาบสีแดง ส่วนใครจะถวายสิ่งใดเพิ่มเติมก็เป็นไปตามศรัทธาและความเชื่อของแต่ละคน จึงพบว่าผู้ที่มาสักการบูชาทั่วเวสสุวัณในวิหารนี้มีทั้งที่เตรียมสิ่งของมาเองตามความเชื่อ หรือใช้ของบูชาที่ทางวัดจัดไว้ได้แก่ดอกกุหลาบสีแดง จำนวนตามความเชื่อของแต่ละบุคคล หรือที่จัดเป็นชุด ประกอบด้วยรูป 9 ดอก ทองคำเปลว 3 แผ่น พวงมาลัย ผ้าแดงสำหรับเขียนชื่อผู้มาบูชาเอาไปผูกไว้ที่แขนของรูปเคารพทั่วเวสสุวัณ สำหรับผู้ที่ศรัทธา เคารพนับถืออยากฝากตัวกราบขอเป็นศิษย์ทั่วเวสสุวัณ ทางวัดจัดพานบายศรีไหว้ครูแบบเดียวกับที่ใช้ในงานไหว้ครูประจำปี ชุดละ 99 บาท (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 พานบายศรีไหว้ทั่วเวสสุวัณ

การที่ทางวัดนำผ้าสีแดงที่มีขนาดพอดีที่ผู้บูชาจะเขียนชื่อ-นามสกุลและสิ่งที่ขอ แล้วนำไปผูกที่แขนรูปเคารพ เป็นการบูชาที่ต่างจากวัดอื่นที่เคยพบมา นับว่าเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ท่านเจ้าอาวาสกล่าวว่าทำ

ให้ผู้บูชามีความรู้สึกถึงความใกล้ชิดเข้าถึงท่านโดยตรง และมีความมั่นใจว่าสิ่งที่ขอนั้นจะสัมฤทธิ์ผล จากการสังเกตและสอบถามท่านเจ้าอาวาสพบว่าผู้มาสักการบูชาชอบที่จะคล้องพวงมาลัยที่หัตถ์หรือที่กระบองของรูปเคารพมากกว่าที่จะวางไว้ที่แท่นบูชาที่วัดจัดไว้ให้ด้านหน้ารูปเคารพ แสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติดังกล่าวของผู้ที่มาสักการบูชามีความสอดคล้องกับแนวความคิดของท่านเจ้าอาวาส

นอกจากรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณขนาดใหญ่ที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งมีผู้คนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่พากันมาเคารพบูชาขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลหรืออบนบนานให้สำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาตามความเชื่อและเคารพศรัทธาในท้าวเวสสุวรรณแล้ว ทางวัดยังได้สร้างวัตถุมงคลอันสืบเนื่องมาจากคติความเชื่อท้าวเวสสุวรรณด้วยดังนี้

1. ทำเป็นรูปหล่อลอยองค์ในรูปแบบยักษ์ยืนถือกระบองขนาดตั้งบูชา และขนาดพกพาติดตัว
2. กระบองเทพศาสตราประจำกายท้าวเวสสุวรรณ ขนาดเล็กยาว 2 เซนติเมตร (ภาพที่ 4)
3. ผ้ายันต์รูปท้าวเวสสุวรรณ

ภาพที่ 4 วัตถุมงคลรูปหล่อลอยองค์ท้าวเวสสุวรรณและกระบองท้าวเวสสุวรรณ

รูปเคารพและวัตถุมงคลต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น สร้างขึ้นด้วยคติความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณที่สื่อความหมายถึงบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะ โลกบาลผู้คุ้มครองโลกและมนุษย์ คอยขับไล่ภูติผีปีศาจและอมนุษย์ทั้งปวง

การพัฒนาในส่วนของสิ่งก่อสร้างที่ปรากฏภายในวัดโพธิ์ใหญ่ คือจากรูปแบบเดิมของวัดแบบลาวที่ประกอบด้วย พระมหาเจดีย์บรรจุพระธาตุ ศาลาวัด และเมรุ ที่สร้างไว้ในสมัยเจ้าอาวาสองค์ก่อน พระครูมหาโพธิญาณเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันได้มีแนวคิดที่จะพัฒนาวัดโพธิ์ใหญ่ ให้คนในพื้นที่และคนที่มาวัดนี้ ได้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเป็นมงคลที่คนทั่วไปรู้จักกัน ได้มาเคารพกราบไหว้เพื่อเป็นสิริมงคลได้ที่วัดนี้โดยไม่ต้องเดินทางไปสถานที่จริง จึงได้จำลองพระพุทธรูป และรูปเคารพ ประดิษฐานไว้ภายในวัดโพธิ์ใหญ่ ดังนี้

1. หลวงพ่อทันใจ และเทพทันใจ(นัดโบ โปย) แบบพม่า ซึ่งเป็นคตินิยมของทางภาคเหนือ คนที่เคารพนับถือ สามารถมากราบไหว้ได้ที่วัดนี้ โดยไม่ต้องเดินทางไปถึงภาคเหนือ

2. หลวงพ่อพระสามพี่น้อง ได้แก่หลวงพ่อโสธร เมืองแปดริ้ว หลวงพ่อโตวัดบางพลีใหญ่ใน จังหวัดสมุทรปราการ หลวงพ่อวัดบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม โครมวัดโพธิ์ใหญ่ได้สักการะกราบไหว้ครบทุกองค์ โดยไม่ต้องเดินทางไปแปดริ้ว สมุทรปราการ หรือสมุทรสงคราม

3. ศาลาพระราหู

4. ศาลาซุชก

5. ศาลาเจ้าแม่กวนอิม

6. ศาลาพระพิฆเนศ

นอกจากนี้ที่วัดโพธิ์ใหญ่ยังมีกิจกรรมทำบุญให้ทานชีวิต ด้วยการไถ่ชีวิตโค-กระบือ ซึ่งเดิมจะทำเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา มีนายอำเภอมาทำพิธีมอบให้ชาวบ้านนำไปเลี้ยงโดยมีสัญญาห้ามฆ่าหรือนำไปขายต่อ ปัจจุบันทางวัดมีพระสงฆ์ทำพิธีไถ่ชีวิตให้ผู้ต้องการทำบุญไถ่ชีวิตทุกวัน

เพราะฉะนั้นบทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่อ้างอิงจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนคติความเชื่อและบทบาทของท้าวเวสสุวรรณไปจากเดิมซึ่งไม่ได้มีการสืบสานอย่างชัดเจนอยู่แล้ว เมื่อมาถึงยุคที่ผู้คนเริ่มจะหาที่พึ่งทางจิตใจ จึงกลายเป็นการถูกปรับให้เข้ากับความเชื่อหรือปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพ หน้าที่การงาน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะทำให้การให้ความสำคัญหรือการเคารพบูชาท้าวเวสสุวรรณไม่ได้อยู่ในบทบาทของเจ้าแห่งภูตผีแล้ว แต่เป็นลักษณะการให้ความสำคัญในฐานะเป็นผู้ที่ประทานในสิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้นเพื่อให้เป็นการตอบสนองตามความต้องการในการบูชาท้าวเวสสุวรรณทางวัดจึงได้จัดเครื่องบูชาในรูปแบบของวัดเอง กล่าวคือทางวัดมีประเพณีการบูชาครูเป็นประจำทุกปีในช่วงสัปดาห์แรกของเดือนเมษายน ในการนี้ทางวัดได้นำเครื่องไหว้สำหรับบูชาครูมาเป็นเครื่องไหว้ในการสักการบูชาท้าวเวสสุวรรณในลักษณะของการไหว้ครูบาอาจารย์ ทำให้เกิดเป็นรูปแบบการบูชาท้าวเวสสุวรรณเฉพาะของวัดโพธิ์ใหญ่ที่จัดเครื่องไหว้เป็นพานบายศรี

บทสรุป

วัดเป็นพุทธสถานที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวพุทธมาแต่ดั้งเดิมไม่ว่าจะเป็นเชื้อสายใดก็ตาม วัดโพธิ์ใหญ่จึงนับว่าเป็นวัดประจำหมู่บ้านของชาวลาวพวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ชาวลาวพวนนั้นมีความเชื่อในผีบรรพบุรุษสืบทอดกันมาช้านาน รูปเคารพท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่สร้างขึ้นในครั้งแรกเกิดจากคติความเชื่อเดิมคือเป็นเจ้าแห่งผี ประดิษฐานอยู่ที่ป่าช้าของวัด ได้รับการเคารพบูชาในฐานะบทบาทผู้ปราบผี ต่อมาเมื่อมีการบูรณะวัดและปรับปรุงพื้นที่โดยรอบวัดใหม่ได้ อัญเชิญรูปเคารพนี้มาประดิษฐานไว้ในวิหารภายในวัดเพื่อให้ผู้คนได้สักการบูชา ซึ่งปรากฏว่ามีผู้คนภายนอกชุมชนมาสักการบูชากันเป็นจำนวนมาก ต่อมาในภายหลังได้มีการสร้างรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณไว้ที่ซุ้มประตูทางเข้าวัด ซึ่งเป็นไปตามความเชื่อในทางศาสนาพุทธ คือนอกจากท้าวเวสสุวรรณจะมีบทบาทหน้าที่ในฐานะโลกบาลและเทพแห่งความมั่งคั่งแล้ว ยังเป็นผู้พิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาและพุทธสถานอีกด้วย

รูปเคารพท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่จึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงความเชื่อของคนในอดีตจนถึงปัจจุบัน จากคติความเชื่อเดิมคือการสักการบูชาท้าวเวสสุวรรณในฐานะผู้ปราบผี และผู้ที่เคารพกราบไหว้ท้าวเวสสุวรรณในบทบาทนี้จะเป็นผู้คนในชุมชนย่านวัดโพธิ์ใหญ่ ต่อมาเมื่อเริ่มมีผู้คนภายนอกพื้นที่รู้จักมากขึ้นและหลั่งไหลมากราบไหว้บูชาท้าวเวสสุวรรณที่วัดนี้ คติการนับถือก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เพราะผู้ที่มากราบไหว้ส่วนใหญ่ต้องการที่พึ่งพิงทางจิตใจและหาแนวทางในการที่จะปฏิบัติเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคของตนได้ จึงทำให้วัดมีรายได้ที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาวัดและการสร้างถาวรวัตถุรวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของผู้คนทั้งในศาสนาพุทธและศาสนาฮินดูดังที่ปรากฏในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ผู้คนเดินทางมาสักการบูชาเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความเชื่อที่เคยมีของคนในพื้นที่จึงถูกแทนที่ด้วยความเชื่อของคนภายนอกที่เข้ามาสักการบูชาท้าวเวสสุวรรณเนื่องจากมีมากกว่าการเข้ามาสักการบูชาของคนในชุมชน และผู้คนภายนอกส่วนใหญ่รู้จักท้าวเวสสุวรรณในฐานะอื่นที่ไม่ใช่ผู้ปราบผี แต่เป็นฐานะผู้ประทานสัมฤทธิ์ผลในสิ่งที่ต้องการ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ ความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคงในการดำรงชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบัน

สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่จากที่เคยมีแต่เดิม คือเรื่องของการสักการบูชาตามความศรัทธาของผู้คนจากภายนอกพื้นที่และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากคติความเชื่อท้าวเวสสุวรรณ ซึ่งมีทั้งที่นำสิ่งของมาถวายตามศรัทธาหรือนำมาแก้บน เช่น อาหารคาว-หวาน ดอกกุหลาบสีแดง พวงมาลัย ตะกร้าและอื่น ๆ ในการสักการบูชานั้นก็ได้มีการเชื่อมโยงกับกิจกรรมของทางวัดด้วย เป็นต้นว่าทางวัดมีการจัดงานไหว้ครูประจำปี มีการนำเอาพานบายศรีสำหรับไหว้ครูมาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดสิ่งของในการสักการบูชาท้าวเวสสุวรรณด้วย นอกจากนี้ทางวัดยังมีการนำเอาผ้าสีแดงมาเพิ่มในสิ่งของสำหรับการสักการบูชา เพื่อให้ผู้มาสักการบูชาท้าวเวสสุวรรณนั้นได้เขียนชื่อของตนเองและเรื่องที่ยากจะขอต่อท้าวเวสสุวรรณ ในส่วนนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่ทางวัดอยากจะให้ผู้คนที่มากราบไหว้นั้นเกิดความรู้สึกใกล้ชิดระหว่างผู้เคารพศรัทธากับองค์ท้าวเวสสุวรรณโดยตรง การเขียนชื่อบนผ้าแดงก็เพื่อให้ท่านได้รู้จักชื่อเสียงเรียงนามของผู้มากราบไหว้และคลบนันดาลให้สิ่งที่ร้องขอนั้นสำเร็จสัมฤทธิ์ผลดังปรารถนา

กิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ คือการยอมรับนับถือสิ่งที่เหนือธรรมชาติว่าสามารถตอบสนองสิ่งที่ตนเองต้องการได้และยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นพวกเดียวกันกับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้น ดังนั้นเพื่อให้คติความเชื่อท้าวเวสสุวรรณเกิดประโยชน์ต่อสังคม จึงควรจะได้มีการชี้แนะให้มีการบูชาท้าวเวสสุวรรณอย่างถูกต้องมิใช่เชื่อแบบงมงาย ความเชื่อนั้นควรจะเป็นความเชื่อที่เป็นไปตามหลักของพระพุทธศาสนาคือเชื่อในเรื่องของกรรม การกระทำในสิ่งที่ดีงามย่อมจะได้รับผลดีตอบแทน ดังเรื่องราวความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณเป็นแบบอย่างให้เห็นผลของการประกอบคุณความดี ในฐานะที่เป็นผู้นับถือศาสนาพุทธจึงควรที่จะได้นำแนวคำสอนในศาสนาพุทธคือเชื่อในกฎแห่งกรรมมาปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิต มีความตั้งใจ มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพก็จะได้รับผลสำเร็จ มิใช่ร้องขอจากสิ่งเหนือธรรมชาติเพียงอย่างเดียว สิ่งที่ทางวัดจะชี้แนะแก่ผู้ที่มาเยือนก็อาจกระทำได้ด้วยการให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณและผลแห่งการ

ประกอบความดีของท่าน คติธรรมคำสอนในเรื่องของการปฏิบัติปฏิบัติชอบตามคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจจะทำเป็นป้ายเล็ก ๆ เอาไว้ตามจุดที่ผู้คนไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดมองเห็นได้ง่าย เช่นนี้ก็จะเป็นการเสริมเพิ่มเติมให้วัดมีบทบาทในการเป็นพุทธสถานที่ไม่ได้เน้นในเชิงพาณิชย์จากการที่มีผู้คนเข้ามาในวัด แต่เป็นการเน้นถึงบทบาทของวัดในฐานะที่เป็นพุทธสถานตามคติของพระพุทธศาสนา ถือเป็นแหล่งที่ให้ความรู้เป็นธรรมเนียมสำหรับเป็นแนวทางให้แก่พุทธศาสนิกชนที่จะดำเนินชีวิตควบคู่ไปกับการสืบศรัทธาความเชื่อที่ดั้งเดิม วัดโพธิ์ใหญ่จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อนั้นคงอยู่และปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของสังคมในแต่ละช่วงเวลา ความเชื่อหรือการปฏิบัติต่าง ๆ อันสืบเนื่องมาจากความเชื่อ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคมและสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2543). *มรดกไทย-มรดกโลก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- กิตติวดี ชาญประโคน. (2560). *ท้าวเวสสุวรรณในสังคมและวัฒนธรรมไทย*. คุญฉินพนธ์ปรัชญาคุษฉินพนธ์ิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ผาสุข อินทรารุข. (2543). *พุทธปฏิมาฝ่ายมหายาน*. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย.
- พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม 3 ภาค 2*. (2543). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พระสูตรตันตปิฎก อรรถกถา ทีฆนิกาย (สมังคตวิลาสินี) เล่ม 3* (2543). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระสูตรและพระอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาตร เล่ม 1 ภาคที่ 3* (พิมพ์ครั้งที่ 4). (2544). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ปรานี วงษ์เทศ. (2543). *จุดบั้งไฟไหว้ผีปอบที่อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี. เมืองศรีมโหสถ* (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูพิศิษฐ์ธรรมวุฒติ (ทองหล่อ ธรรมวุฒโต) (หน้า 169-182). กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์เนศ พรินต์ติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). *ลาวในเมืองไทย. เมืองศรีมโหสถ* (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูพิศิษฐ์ธรรมวุฒติ (ทองหล่อ ธรรมวุฒโต) (หน้า 105-140). กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์เนศ พรินต์ติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.
- อรรณณ กุหลาบรัตน์. (2531). *พระกุเวรในวรรณคดีสันสกฤต*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิงตะวัน แพลูกอินทร์. (2560). *นะเชิงเทรา : เมืองสำคัญทางเศรษฐกิจแห่งลุ่มน้ำบางปะกง*(พ.ศ. 2398 – 2554). *คุษฎีนิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต*, มหาวิทยาลัยบูรพา.